

Economie voor beginners

Na honderd dagen van praten met en luisteren naar de bevolking presenteerde het kabinet onlangs een kleurrijk opgemaakt boekje met zijn nieuwe beleidsplannen. De reacties van de oppositie varieerden van 'niets nieuws' en 'een herhaling van de regeringsverklaring' tot 'een plaatjesboek dat leest als een sprookje' en 'de Jan-Petervariant van de Linda'. De beleidsplannen bieden inderdaad weinig spectaculair nieuwe inzichten; zelfs een flitsende lay-out met een overvloed aan foto's en frivol geplateerde tekstballonnetjes met doodoeners als 'In het onderwijsstelsel wordt de eigen verantwoordelijkheid van leerlingen veel te hoog ingeschat' kan dit niet verhullen.

In de aanloop naar de presentatie van het beleidsplan leek het er echter even op dat minister Plasterk nu eindelijk eens een frisse wind door onderwijsland zou doen waaien. Zo noemde hij tijdens de ledenvergadering van de AOB de politiek en de leidinggevendenden verantwoordelijk voor wat er de laatste decennia is scheefgegroeid op scholen. Managers waren volgens hem veel te belangrijk geworden en leraren moesten hun sleutelpositie weer terugkrijgen. 'Leraren moeten het als onderwijsprofessionals weer voor het zeggen krijgen op hun school. Bij voetbal zijn de sterren ook degenen die op het veld actief zijn, en niet de mensen die de krijtlijnen getrokken hebben.'

Plasterk vond ook dat docenten meer mogelijkheden voor scholing moeten krijgen. Dit zou moeten leiden tot een kwaliteitsimpuls in het gehele onderwijs. Hiervoor stelde hij leraren een scholingsfonds in het vooruitzicht waaruit zij naar eigen inzicht hun scholing kunnen financieren. 'Geen rugzakje, maar een schooltas, of beter nog een scholingstas. Als een leraar een masteropleiding wil volgen, moet daar ruimte voor zijn.'

In het uiteindelijke beleidsprogramma van Balkenende IV komen deze punten inderdaad terug. De positie en de kwaliteit van leraren moet worden verbeterd door de arbeidsvoorwaarden aan te pakken, functiedifferentiatie moet zorgen voor een betere doorstroming en leraren moeten meer verantwoordelijkheid krijgen en meer mogelijkheden voor verdere professionalisering. Het kabinet wil bovendien streven naar een kwaliteitsverbetering van het basis- en voortgezet onderwijs, en het mbo door een betere aansluiting tussen deze onderwijstypes en door een zwaarder accent te leggen op kennis in het vo.

Concrete plannen om dit te realiseren schitteren echter door afwezigheid. Een voorbeeld. De komende jaren gaat maar liefst driekwart van de zittende leraren met pensioen. Hierdoor kan het tekort aan docenten oplopen tot ruim honderdduizend in 2015 – zestigduizend

in het basisonderwijs en 47 duizend in het voortgezet onderwijs. In het beleidsprogramma wordt deze potentiële catastrofe weliswaar onderkend ('De onderwijssector moet op grote schaal nieuw, goed gekwalificeerd personeel aantrekken op een moment dat de arbeidsmarkt aantrekt'), maar verder dan het instellen van een commissie onder leiding van A. Rinnooy Kan, die het probleem moet onderzoeken en voorstellen moet doen, komt men niet.

Is het werkelijk zo moeilijk om te bedenken dat de geringe instroom van leraren wel eens te maken kan hebben met het belabberde salaris? Werknemers in alle onderwijssectoren zijn er in koopkracht de afgelopen jaren fors op achteruitgegaan. Het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt heeft becijferd dat sinds 1990 een koopkrachtdaling van negen procentpunten heeft plaatsgevonden in de onderwijssalarissen; in de marktsector is de koopkracht daarentegen toegenomen met drie procentpunten. Met een vergelijkbaar opleidingsniveau als van een docent kan iemand 20 tot 35 procent meer verdienen in de marktsector. Debet hieraan is het desastreuze beleid van de drie vorige kabinetten-Balkenende, die de onderwijssalarissen bevroren en de tegemoetkoming in de ziektekosten decimeerden. En ondertussen denkt Balkenende IV een commissie nodig te hebben om erachter te komen waarom steeds minder mensen voor het leraarsberoep kiezen.

Of de commissie-Rinnooy Kan ook tot de conclusie komt dat de regering de docentsalarissen moet repareren is nog maar de vraag. Wat het onderwijs in ieder geval niet nodig heeft, is nog meer contraproductieve beleidskronkels: niet nog meer autonomie voor schoolbesturen, niet nog een imagocampagne, geen verdere devaluatie van het vak door bevoegdheden te vervangen door bekwaamheden en vage competenties, geen prestatiebonussen, geen onwerkbaar functiedifferentiatie. Het leraarstekort laat zich herleiden tot een basale economische wet: als het aanbod laag is en de vraag hoog, dan moet de prijs stijgen. Als het kabinet zich aan deze wetmatigheid probeert te onttrekken door de salarissen niet drastisch te verhogen, dan zijn niet alleen docenten de dupe maar ook leerlingen, ouders en de gehele kwaliteit van het onderwijs. Hoewel het naïef is om te denken dat alle problemen opgelost kunnen worden door docenten beter te betalen, is het wel een noodzakelijke eerste stap die als succesvoorwaarde dient voor andere maatregelen. ■

Johan Graus, hoofdredacteur

'We zetten in op schrijfvaardigheid'

Schrijven waarschijnlijk terug in het eindexamen Nederlands

De 'toezichthouder' op de centrale eindexamens, de CEVO (Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven), belegde 20 april een bijeenkomst met enkele vertegenwoordigers rond het schoolvak Nederlands over een mogelijke herziening van het Centraal Eindexamen Nederlands voor havo en vwo. Alle aanwezigen waren het aan het einde van de bijeenkomst erover eens: schrijven moet weer terug. De nieuwe vorm van het eindexamen zal vanaf 2011 of 2012 ingang moeten gaan vinden.

Patrick Rooijackers

Enkele jaren geleden bevatte een eindexamentekst voor havisten een lang verhaal over de slingerbeweging van de geschiedenis: de tekst had over het eindexamen Nederlands zelf kunnen gaan, zo lijkt nu. Naar aanleiding van een brief van het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen werd op 20 april op het bureau van de CEVO te Utrecht een bijeenkomst belegd over een mogelijk nieuwe invulling van het Centraal Eindexamen Nederlands. Bijeen waren vertegenwoordigers van Cito, SLO, CEVO en de vaksectie Nederlands havo/vwo van CEVO, bestuursleden van het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen en enkele docenten Nederlands. De uitkomst was eenduidig: alle aanwezigen waren aan het einde overtuigd van de noodzaak om schrijfvaardigheid, in de vorm van de gedocumenteerde tekst, weer in het Centraal Eindexamen aan de orde te stellen.

Ooit vormde schrijfvaardigheid de kern van het Centraal Eindexamen (CE) Nederlands. Vóór 1950 moesten alle HBS-eindexamenkandidaten (naast een mondeling examen waarin ze een gedicht moesten kunnen

analyseren en interpreteren) een opstel schrijven over een algemeen cultureel of filosofisch onderwerp. Maar ná 1950 kwam er voor HBS-B-kandidaten de samenvatting bij. HBS-B-kandidaten bleken schriftelijk vaak minder taalvaardig, en de hoop was dat deze scholieren zich bij het maken van de samenvatting, omdat ze zich in dit nieuwe onderdeel niet meer creatief bezig hoefden te houden met de inhoud, gemakkelijker op correct taalgebruik zouden richten. Ook toonden scholieren hiermee hun vaardigheid in het structureren van een tekst.

Uiteindelijk verdween het opstel bij de invoering van de tweede fase in 1998. Een heel pakket aan maatregelen veranderde toen het aanzicht van het CE Nederlands. De luxueuze positie van Nederlands, dat als enige twee examenzittingen kende, kwam te vervallen. De aloude samenvattingsopdracht, waarin een tekst van ten minste 2200 woorden moest worden teruggebracht tot 500 woorden, werd vervangen door de geleide samenvatting, die slechts 10% van de oorspronkelijk tekst diende te bevatten: correct formuleren leverde nog nauwelijks punten op en doel was vrijwel uitsluitend de leesvaardigheid van leerlingen te toetsen. Schrijfvaardigheid verdween naar het schoolexamen, waar het 60% van

het schoolexamencijfer diende te bepalen. Een sinds lang ingezette trend werd afgerond: leesvaardigheid, dat onder bepaalde condities redelijk betrouwbaar landelijk te toetsen is, had schrijfvaardigheid verdrongen.

Gelukkig?

Waren de ingrepen in het CE eind jaren negentig wel zo gelukkig? Achteraf gezien lijkt het een merkwaardige zaak dat schrijfvaardigheid 'zomaar' uit het Centrale Eindexamen is verwijderd. Begin jaren negentig liet de CVEN (Commissie Vernieuwing Eindexamens Nederlands) nog onderzoek doen welke vaardigheden in hun vak docenten Nederlands wezenlijk vonden. Bij zowel havo- als vwo-docenten stond één vaardigheid prominent voorop: schrijfvaardigheid. Maar zowel de onvrede met de toenmalige invulling van schrijfvaardigheid (het opstel) als de geringe beoordelaarsovereenstemming leidden ertoe dat schrijven eind jaren negentig uit het CE verdween. Maar wie nu een kleine rondgang maakt langs bekende 'persoonlijkheden' in het schoolvak, krijgt een eenduidige boodschap te horen: schrijfvaardigheid moet weer terug. Begin dit jaar pleitte Helge Bonset hier al voor in een interview in LTM. 'Waarom ik dat vind? De eerste reden is de grote hoeveelheid klachten over de schriftelijke taalvaardigheid van studenten die binnenkomen in het hoger onderwijs. Een CE schrijfvaardigheid stimuleert docenten Nederlands zwaar in te zetten op schrijfvaardigheid. Daarnaast worden de verschillende deelvaardigheden uit het schoolvak Nederlands (lezen, schrijven, spreken en luisteren) dan beter gedekt door het CE.'

Gert Rijlaarsdam, neerlandicus en hoogleraar onderwijsvernieuwing te Amsterdam: 'Ja, het zou heel goed zijn als schrijven onderdeel gaat uitmaken van het CE, omdat het een vaardigheid is die in studie (het hoger onderwijs) en beroep erg belangrijk is, en alle schoolvakken dient.'

Theo Witte, vakdidacticus Nederlands aan de Rijksuniversiteit Groningen: 'Het huidige eindexamen beslaat op dit moment veel te weinig onderdelen van het schoolvak en het CE voorziet gewoonweg onvoldoende in de eisen die de maatschappij aan ons vak stelt. Ik denk dat het hbo en wo, en het bedrijfsleven vooral geïnteresseerd zijn in abiturienten met een goed onderlegde schrijfvaardigheid. Bovendien valt er meer eer te behalen aan schrijfvaardigheid dan aan tekstbegrip: welke leerling zal haar leraar bedanken omdat zij goed heeft leren lezen?'

'Natuurlijk moet schrijven weer terug. Het is achteraf gezien toch onbegrijpelijk dat we dat zomaar hebben laten vallen'

Utrecht: 'Natuurlijk moet schrijven weer terug. Het is toch achteraf gezien onbegrijpelijk dat we dat zomaar hebben laten vallen. Waarom geven we nu samenvatten zo'n belangrijk accent? Schrijfvaardigheid is veel belangrijker en moet een basisvaardigheid van elke leerling zijn.'

Margot de Wit, voorzitter van het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen, sluit zich hierbij aan: 'Als een vakonderdeel in het CE zit, krijgt het meer aanzien. Voor schrijfvaardigheid is dat een belangrijk argument.'

Schrijven belangrijk

Ook onder docenten Nederlands lijken er twijfels te zijn over de huidige inrichting van het CE. Reden voor het schrijven van het sectiebestuur Nederlands om CEVO aan te sporen initiatieven te nemen ten behoeve van het eindexamen Nederlands waren de duidelijke geluiden van onvrede onder docenten Nederlands. Het afgelopen anderhalf jaar bleek tijdens twee studiedagen (in Utrecht op 21 maart 2006 en in Groningen op 9 februari 2007) dat een groot deel van de aanwezige docenten Nederlands voor de huidige invulling van het eindexamen niet erg veel waardering kon opbrengen. De aanwezigen drongen bij beide bijeenkomsten aan op een principiële discussie over de inrichting van het CE, dat zij te weinig als een relevante afsluiting van het schoolvak beschouwden. Een enquête onder een veertigtal docenten door Marleen Biesheuvel bevestigde dit nog eens: bijna 65 procent van de ondervraagden meende dat het huidige eindexamen onvoldoende aansluit bij de behoeften van het vervolgonderwijs.

De argumenten die worden genoemd, zijn telkens dezelfde: schrijfvaardigheid is relevant voor de vervolgstudie van havisten en vwo'ers, het schoolvak Nederlands wordt meer recht gedaan en schrijfvaardigheid geeft het eindexamen meer status. Hans Goosen, voormalig lid van de CVEN, wijst er daarnaast op dat herinvoering garandeert dat schrijfvaardigheid een belangrijk onderdeel van het vak blijft: 'In de examenregeling van de vernieuwde tweede fase kan de sectie Nederlands het cijfer voor het schoolexamen letterkunde onderbrengen in een combinatiecijfer op de examenlijst óf het cijfer letterkunde een onderdeel laten zijn van het cijfer

Huub van den Bergh, bijzonder hoogleraar onderwijs en toetsing van het taalvaardigheidsonderwijs aan de Universiteit

Nederlands. De meeste scholen laten, terecht, de optie voor een apart eind-examencijfer literatuur vallen. Maar dat levert wel een probleem op. Het cijfer letterkunde komt dan binnen het schoolexamendeel minimaal naast het schoolexamencijfer voor mondelinge vaardigheden en schrijfvaardigheid te staan, terwijl leesvaardigheid in het CE nog steeds 50 procent van het eindcijfer Nederlands bepaalt. Scholen hebben nu geen verplichting meer om schrijfvaardigheid nog zwaar mee te wegen in het SE-cijfer. Gevolg: schrijven kan gemakkelijk op de achtergrond raken. Herinvoering van schrijven in het CE zal dit onmogelijk maken.'

Bezwaren

Menigeen was eind jaren negentig blij toen het zo onbevredigende opstel eindelijk afgeschafte werd. Gaan de problemen van toen niet weer opnieuw een rol spelen? Hans Goosen: 'Het móét mijns inziens een vorm van gedocumenteerd schrijven zijn; die vorm van schrijven is nu juist een van de inhoudelijke verbeteringen van het schrijfonderwijs in de afgelopen jaren. Je ziet dat daarover docenten ook juist tevreden zijn.' Theo Witte valt hem bij: 'Ik ben erg voor gedocumenteerd schrijven. Ten tijde van de Vakontwikkelgroep Nederlands heb ik al eens een dergelijk voorstel gedaan, maar dat stuitte toen op praktische bezwaren in verband met de kosten van een documentatiemap. Tegenwoordig kan zo'n map via het internet worden verspreid: het onderwerp en de documentatie worden enkele weken voor het examen beschikbaar gesteld. Alle leerlingen kunnen zich dan terdege voorbereiden met hetzelfde onderwerp en alle docenten beheersen dan ook dat onderwerp.'

Herinvoering van schrijfvaardigheid zou daarnaast een verregaande taakverzwaring van de docent Nederlands kunnen betekenen. Maar dat hoeft niet het geval te zijn, meent Helge Bonset. 'Veel scholen nemen nu ook al een toets af in het SE die bestaat uit schrijven op basis van verstrekte informatie. Als ze daarmee stoppen omdat het dan in het CE gebeurt, neemt hun taakbelasting niet toe.' Huub van den Bergh beaamt dit: 'Zeker wanneer Cito zorgt voor goede nakijkmodellen – en die zijn zeker aan te leveren –, kan de docent zich lange nakijksessies besparen.' Hij pleit voor een centrale beoordeling van een dergelijk eindexamen. 'In Groot-Brittannië en Ierland worden geld en middelen vrijgemaakt om de geschreven eindexamenteksten centraal te laten nakijken: docenten uit den lande komen bij elkaar en kijken alle ingestuurde teksten na. Waarom zou dit in Nederland niet te regelen zijn? Dit soort sessies zijn jaren geleden ook al uitgevoerd door

De mogelijkheid bestaat om naast een centraal schriftelijk gedeelte ook een centraal praktijkexamen voor het schoolvak Nederlands in te richten

Cito ten behoeve van de PPON [Peiling Onderwijsniveau voor Nederlands].'

Van den Bergh vindt het bovendien noodzakelijk dat er weer twee zittingen voor het eindexamen Nederlands komen: een in januari voor schrijfvaardigheid, en een in mei voor leesvaardigheid. Dat is zeker niet te veel gevraagd, meent hij: 'Nu hebben we één zitting. Waarom zou je het belangrijkste schoolvak, want dat is Nederlands, evenveel tijd moeten geven als andere vakken? Nederlands mag best voor zichzelf meer ruimte claimen.'

Twee zittingen

Hoewel het definitieve besluit nog moet worden genomen, lijkt de nieuwe weg ingeslagen: schrijven terug in het Centraal Eindexamen Nederlands voor havo en vwo. Zoals in de vergadering bij de CEVO gezamenlijk werd vastgesteld: de centrale examinering van schrijfvaardigheid kan een belangrijke bijdrage vormen aan verbetering van de algemene taalvaardigheid van aankomende studenten. Bij de bijeenkomst ging er een sterke voorkeur naar uit om twee examenonderdelen te handhaven: één deel tekstverklaren, zonder samenvatting, en daarnaast één deel schrijfvaardigheid. Maar moet dit dan betekenen dat er weer twee zittingen voor het eindexamen komen? De mogelijkheid bestaat, zo werd geopperd, om naast een centraal schriftelijk gedeelte (waarin dan bijvoorbeeld leesvaardigheid wordt getoetst) ook een centraal praktijkexamen voor het schoolvak Nederlands in te richten, waarin schrijfvaardigheid kan worden afgenomen. Veel van de aanwezigen voelden voor een dergelijke ingreep. Maar, zo werd ook meteen vastgesteld, een besluit omtrent een tweede zitting of een besluit tot het verplicht stellen van een centraal praktisch examen náást een centraal schriftelijk examen is aan het Ministerie. Daarom lijkt 'een verzoek voor een centraal schriftelijk of centraal praktisch examen "gedocumenteerd schrijven" (naast een centraal schriftelijk examen leesvaardigheid of in plaats daarvan) het meest kansrijk als het gedaan wordt door de vakvereniging in samenwerking met SLO en overige vakdeskundigen.' Levende Talen beraadt zich in elk geval op stappen. ■

Reageren? Is het een goede zaak als schrijven weer terugkomt in het CE? Moeten er weer twee zittingen voor het schoolvak komen? Het sectiebestuur Nederlands van Levende Talen verneemt graag uw reactie: <ltm@plex.nl>.